

DOSSIER DE PREMSA

HAGADÀS BARCELONA

L'ESPLENDOR JUEVA DEL GÒTIC CATALÀ

EXPOSICIÓ DEL 26/03 AL 05/07/2015
MUHBA PLAÇA DEL REI

HAGADÀS BARCELONA

L'ESPLENDOR JUEVA DEL GÒTIC CATALÀ

EXPOSICIÓ I ALTRES FORMATS

A Barcelona, seu d'una monarquia i plaça important en el comerç mediterrani, hi havia en les primeres dècades del segle XIV un ambient urbà sensible a les influències artístiques més innovadores. En aquest moment del gòtic, els tallers barcelonins van ser un focus molt actiu en l'elaboració d'hagadàs, els manuscrits que contenen el ritual del sopar pasqual jueu, encarregades per famílies del Call de Barcelona i d'altres comunitats jueves. En la seva confecció hi treballaren jueus i cristians, que compartien l'estil i tenien models iconogràfics comuns.

L'aljama de Barcelona va ser la comunitat jueva més important de Catalunya i de tota la corona catalanoaragonesa i estava relacionada amb les altres comunitats de la Mediterrània i d'Europa, florint-hi una brillant activitat cultural. El segle XIV va ser el període d'esplendor de l'art gòtic i de la il·luminació de llibres, entre els quals es compten aquestes hagadàs, que destaquen per la quantitat d'exemplars conservats així com per la qualitat de les miniatures que contenen, i que han esdevingut un dels testimonis més preuats del llegat dels jueus catalans.

Amb l'exposició **Hagadàs Barcelona** el Museu d'Història de Barcelona reuneix, per primer cop en més de sis segles, una mostra àmplia d'aquestes obres esplèndides del gòtic català que posteriorment, amb l'expulsió dels jueus, es van dispersar pel món.

► L'ESPAI EXPOSITIU: el Saló del Tinell, segona meitat de segle XIV

El Saló del Tinell, d'estil gòtic, era la sala de recepció del Palau Reial Major de Barcelona.

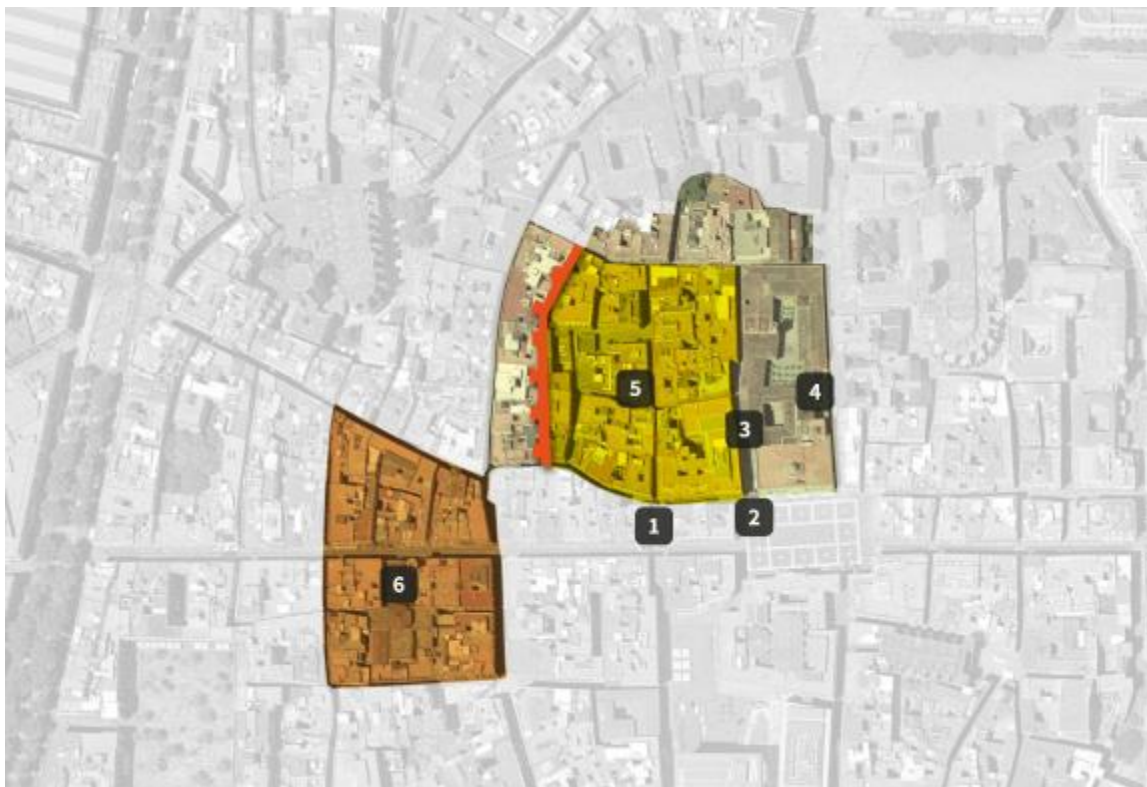
► ELS ÀMBITS DE L'EXPOSICIÓ

1. ELS JUEUS DE BARCELONA AL SEGLE XIV

Una comunitat gran i poderosa

Els primers documents que confirmen la presència de jueus a Barcelona són dels anys 875-877. La comunitat jueva de la ciutat va ser la més gran de la Catalunya medieval i de tots els països de la monarquia catalanoaragonesa. Barcelona tenia fama de «ciutat de savis» entre els jueus. Al seu call van florir-hi la teologia, la ciència, la filosofia, la poesia i també la càbala: el científic i traductor Abraham bar Hiyya (als segles XI-XII), el jurista i teòleg Salomó ben Adret (al final del segle XIII) i el filòsof Hasday Cresques (al final del segle XIV i principi del XV) són tres noms decisius en la història intel·lectual del judaisme català i europeu.

El Call de Barcelona. Els jueus barcelonins vivien al quarter occidental de la ciutat altmedieval, en el call o barri jueu, que es trobava definit des del final del segle XI. Davant el creixement de la comunitat, el rei Jaume I va autoritzar, a mitjan segle XIII, l'assentament de jueus en uns terrenys situats fora del recinte de la muralla antiga, prop del Castell Nou. Aquest segon barri jueu va rebre el nom de Call Menor. Malgrat el seu increment, sembla que la població jueva no va superar el 10 % dels habitants de la ciutat.

(groc) El Call Major de Barcelona

(taronja) El Call Menor

(groc pàl·lid) Zones limítrofes amb coexistència de propietats jueves i cristianes

1 i 2: portes / 3: font / 4: Sinagoga Xica / 5: Sinagoga Major / 6: Sinagoga

Els jueus catalans

A la baixa edat mitjana els jueus de les viles i ciutats de Catalunya es dedicaven sobretot al comerç i al préstec. Eren part del patrimoni reial i, malgrat l'estigmatització creixent per l'Església, van ser nombrosos i influents. Estaven ben relacionats amb altres comunitats de la Mediterrània i d'Europa, i entre ells hi havia grans jurisperits, científics, metges, poetes, filòsofs i teòlegs. Moltes comunitats van desaparèixer després dels atacs del 1391, inclosa la de Barcelona, i a partir d'aleshores la presència dels jueus a Catalunya va restar molt disminuïda, fins a la definitiva expulsió pels Reis Catòlics el 1492. No pocs van quedar-se després, convertits a la força, però aquesta es ja una altra història.

Una terra de confluència. Hi ha vestigis de la presència jueva al nord de la província Tarraconense del final de l'Imperi romà i del temps dels visigots, però són molt escassos. En acabar el segle XII només mitja dotzena de viles catalanes albergaven comunitats jueves. Posteriorment, el creixement fou sostingut. Hi arribaren jueus des de la resta de la península Ibèrica —sobretot després de la conquesta de Mallorca (1229) i de València (1238)—, de l'Orient i de l'Àfrica. Al principi del segle XIV va ser important la immigració occitana, per les expulsions del rei de França, i possiblement la població jueva de Catalunya va atènyer el seu màxim just abans de la Pesta Negra del 1348.

Viles o ciutats amb comunitats jueves o aljames

Viles o ciutats amb població jueva

La fi de l'aljama de Barcelona

En la seqüència d'avalots antijueus que, el 1391, va assolir les comunitats de la península Ibèrica, el call barceloní fou atacat entre el 5 i el 8 d'agost. La multitud l'assaltà i el saquejà. Cercant l'emparedament de les forces reials, molts veïns van refugiar-se al Castell Nou, però foren obligats a sortir-ne i a optar entre el bateig o la mort. Assabentat de l'atac al call més important de la monarquia, Joan I va deixar Saragossa per acudir a Barcelona. Quan va arribar-hi, uns cent cinquanta jueus havien estat assassinats i molts edificis del Call havien estat malmesos. Els intents del rei, a través de Hasday Cresques, per refer la comunitat jueva, o aljama, de Barcelona no van prosperar.

«El dissabte vinent [5 d'agost del 1391], el Senyor vessà la seva ira com foc, menyspreà el seu temple, profanà la corona de la seva Torà, la comunitat de Barcelona, i la rompé en escruix. Aquell dia hi hagué uns cent cinquanta morts. La resta de la comunitat fugí cap al castell i se salvaren. L'enemic saquejà els carrers dels jueus i calà foc en alguns. Però el veguer de la ciutat no hi va tenir part, sinó que es va esforçar tant com va poder per salvar-los i els va fornir menjar i beguda. També van deliberar de castigar els autors de les malifetes; però llavors s'alçà en avalot la pleballa, una gran multitud, contra els prohoms de la ciutat, i atacaren els jueus que hi havia al castell amb arcs i ballestes; els escometeren i arremeteren contra ells allà al castell.»

El relat de l'atac al Call, del 1391, en la carta de Hasday Cresques a la comunitat d'Avinyó, copiada en un document del segle XVI. Parma, Biblioteca Palatina.

2. PASQUA, LA GRAN CELEBRACIÓ JUEVA

La festa de les festes

La Pasqua jueva, o *Péssah*, es la festa més destacada del calendari religiós jueu. Es remunta als temps bíblics i se celebra durant set dies el mes de *nissan*, a la primavera, per commemorar l'emancipació del poble d'Israel, que patia l'esclavatge a Egipte, i la travessia miraculosa de la mar Roja, segons el relat del llibre bíblic de l'Èxode. Quan existia el temple de Jerusalem, tots els homes hi havien de peregrinar per oferir un xai en sacrifici. D'ençà de la seva destrucció l'any 70, en època romana, els jueus deixaren de fer el sacrifici al temple i celebren la Pasqua en família, amb un sopar solemne i festiu, el *séder*.

El séder o sopar pasqual

En la tradició jueva la taula es un espai sagrat, la representació al·legòrica d'un altar on el pare de família oficia i on els aliments es transfiguren en ofrena a la divinitat. Són prescripcions obligades del *séder* la ingesta de *matsà* (pa sense llevat) i de *maror* (herbes amargues), que recorden l'èxode d'Egipte i la fam durant els quaranta anys de vagareig pel desert. Però també s'hi consumeixen bones viandes, dolços i vi per celebrar la llibertat i l'arribada a la terra promesa d'Israel. L'ordre dels aliments

a ingerir i dels textos, les pregàries i les cançons que s'han de dir i cantar l'estableix l'Hagadà. La proclama «L'any vinent, a Jerusalem!» clou el sopar ritual.

El séder. Hagadà de Barcelona

El sant sopar cristià representa l'àpat pasqual que, segons els evangelis, Jesús va celebrar a Jerusalem amb els seus deixebles la nit abans de ser crucificat. Aquesta escena central de la iconografia cristiana permet al·ludir a la *matsà* i al vi, que son els símbols cristians de l'eucaristia, com a aliments fonamentals compartits per Crist i els seus deixebles.

Sant Sopar de Sixena

Sèries de matsà i maror. Les hagadàs medievals de la península Ibèrica es caracteritzen per l'èmfasi que posen en dos elements rituals molt importants del sopar pasqual: el pa àzim, o *matsà*, i les herbes amargues, o *maror*, que apareixen representats en totes les hagadàs. No debades la festa de la Pasqua s'anomena també en hebreu *Hag ha-Matsot*, la festa dels pans àzims. El dibuix del pa rodo, *matsà*, va afavorir el desenvolupament de motius geomètrics decoratius, sovint considerats d'inspiració islàmica, i que apareixen també en algunes bíblies catalanes.

«Van coure la pasta que s'havien emportat d'Egipte i en van fer coques sense llevat; la pasta no havia fermentat, perquè els havien expulsat d'Egipte i no s'havien pogut entretenir ni a preparar-se provisions.» (Ex 12.:39)

Segell per marcar els pans sense llevat.
Museu de la Vida Rural, L'Espluga de Francolí

Representació del pa àzim.
Hagadà Mòdena-Bolonya

Representació del pa àzim.
Hagadà Daurada

«Aquestes herbes amargues que mengem, per què ho són? Perquè els egipcis van amarguejar la vida dels nostres avantpassats a Egipte.»
(Ex. 1.:14)

Representació de les herbes amargues
Hagadà de Sarajevo

Representació de les herbes amargues
Hagadà Daurada

L'ordre del séder

Séder es un mot hebreu que significa «ordre» i que ha passat a denominar el sopar pasqual, pel seu ordre rigorós, que el llibret de l'Hagadà marca pas a pas. El ritual es desenvolupa a partir dels *simanim*, o paraules clau de l'Hagadà, que indiquen què cal fer, què cal recitar, què cal menjar i què cal pregar. Aquestes paraules clau encaixen amb els capítols del ritual. Sempre es destaquen en el llibret i s'il·luminen amb tot luxe de colors i filigranes.

L'Hagadà i la transmissió de la tradició

Els infants són els grans protagonistes del sopar pasqual. Els rituals i els símbols provoquen la seva curiositat i els adults poden explicar-los-en el sentit i acomplir el manament d'Èxode (13.:8): «El dia de Pasqua donaràs al teu fill aquesta explicació: recorda allò que el Senyor va fer per a mi quan vaig sortir d'Egipte.» Per mantenir-los desperts durant el cerimonial i per allisonar-los sobre el sentit del sopar, es fa participar els infants en la lectura de les deu plagues d'Egipte i en el cant de la cançó *Ma nixtannà?* («Per què és diferent?») sobre el caràcter especial de la nit de Pasqua. També han de representar els quatre fills esmentats en el ritual i fer quatre preguntes referides al sentit de la festa.

3. L'ESPLENDOR JUEVA DEL GÒTIC CATALÀ

El gòtic català i les hagadàs

En les primeres dècades del segle XIV, en un temps encara d'expansió econòmica i de creixement urbà, reïxen a Barcelona els millors exponents del gòtic català. Es també el temps de l'elaboració de llibres jueus il·luminats. Hagadàs i altres manuscrits jueus, amb Barcelona com a centre de producció principal, destaquen per les seves miniatures. La majoria correspon a la fase més avançada del gòtic lineal, just en el moment en què comencen a incorporar-se les innovacions italianes en la concepció de l'espai i de les figures. En aquell ambient artístic renovador, no foren rares les transferències estilístiques i iconogràfiques entre obres cristianes i jueves, i hi van haver il·luminadors que van treballar en les unes i en les altres.

L'estil gòtic de les hagadàs catalanes. Al llarg del segle XIII es revisen els models pictòrics bizantins i s'implanta plenament el gòtic a Europa. A Catalunya, l'anomenat primer gòtic lineal desenvolupa formes d'estilització dominades per la valoració dels contorns de les figures. La pintura catalana del segle XIV evoluciona cap a un segon moment del gòtic lineal, en què es desvetlla un major interès pel volum, i al segon quart de segle incorpora valors dels models toscans, amb una renovació profunda de la representació, que fa encaixar les figures en espais tridimensionals versemblants.

Una iconografia compartida. En algunes hagadàs apareixen il·luminacions inspirades directament en la iconografia cristiana d'episodis de l'Antic Testament i dels evangelis. O bé els miniaturistes jueus els copiaven, adaptant-los, o bé alguns dels il·luminadors de les hagadàs eren cristians.

L'esbarzer ardent

Bíblia Morgan

Hagadà Daurada

La història de Lot

Les tècniques d'il·luminació

Els llibres hebreus del segle XIV seguien les pautes de la il·luminació del llibre gòtic sobre pergami o, en les obres més refinades, sobre vitel·la. Un cop completada l'escriptura de l'obra es feien els treballs de dibuix, el preparatori i el definitiu, i en les obres més riques s'aplicava el pa d'or. Després s'acoloria, amb una gran varietat de pigments que podien aplicar-se amb goma aràbiga, ou o coles de diferent origen. El cost variava segons la complexitat i els materials emprats.

El procés d'il·luminació a l'Hagada Prato

L'Hagada Prato es una obra inacabada que permet observar el procés d'il·luminació d'un manuscrit gòtic i la tècnica aplicada. En alguns folis s'aprecia l'estat del dibuix abans de l'aplicació del pa d'or i del seu acoloriment. En d'altres, en canvi, s'observa l'obra completada, amb els daurats i els pigments que acolorixen els títols i les orles.

4. LES HAGADÀS A CATALUNYA

La creació de les hagadàs catalanes

Les hagadàs il·luminades són les peces més excepcionals del llegat artístic jueu català. És encara difícil datar-les amb gran precisió. Del seu estudi formal i paleogràfic se'n desprèn que, en conjunt, són obres del segle XIV. Les hagadàs més elaborades, si més no, foren probablement confeccionades a Barcelona, per bé que els elements heràldics, estilístics i de composició formal tan sols permeten assegurar que provenen de tallers ubicats a Catalunya o, almenys, als territoris de la Corona catalanoaragonesa. Cal tenir en compte que els llibres circulaven, i els miniaturistes, també.

Hagadà Germana

L'heràldica de les hagadàs. Els emblemes heràldics ajuden a definir l'origen d'algunes hagadàs. La presència de l'escut de quatre pals de gules sobre fons daurat, propi dels reis del casal de Barcelona, porta a situar l'origen de les hagadàs Germana, de Sarajevo, Kaufmann i de Barcelona dins, si més no, dels territoris de la monarquia.

El programa iconogràfic de les hagadàs. El conjunt de miniatures inicials del manuscrit sol ser la part visual més destacada, seguit del text de l'Hagadà i dels poemes litúrgics o *piyyutim*, que també poden contenir il·lustracions. A l'inici del llibre, abans que comenci el text, es disposen les il·lustracions dedicades als cicles bíblics. Les imatges sobre la cerimònia pasqual se situen a continuació d'aquestes o bé dins del text. La decoració marginal, amb figuracions humanes i zoomòrfiques, elements vegetals i temes fantasiosos, embelleix en alguns exemplars les orles dels folis.

L'ordre de lectura de les imatges

El sistema de lectura hebreu, de dreta a esquerra, obliga a dissenyar les composicions en aquest sentit. Per aquest motiu, les escenes es disposen habitualment en l'ordre invers al de l'art cristià.

Les hagadàs en el context de la il·luminació hebrea

Al segle XIII apareixen les primeres bíblies jueves il·luminades a la península Ibèrica. D'acord amb una religiositat anicònica, típica de la tradició oriental i del món islàmic, en aquests llibres s'aplicava una ornamentació geomètrica i amb objectes litúrgics, s'evitava la representació de la divinitat i es dosificava molt les figures humanes i d'animals. En contraposició, les hagadàs catalanes destaquen pels seus grans cicles figuratius. Contenen una narrativa gràfica complexa, de manera similar a alguns saltiris llatins coetanis.

Les hagadàs del nord d'Europa

Les hagadàs catalanes es distancien dels manuscrits hebreus més influïts per la tendència a les formes geomètriques i la reticència a representar figures, compartida en part amb al-Àndalus, mentre que tenen en comú amb els manuscrits hebreus septentrionals la passió per la narració visual i la figuració. Tanmateix, les diferències amb aquesta tradició asquenàsita del nord i del centre d'Europa són notables, tant pel tipus d'escriptura i el contingut textual com per les il·lustracions. A diferència de les hagadàs catalanes, que solen mostrar un cicle bíblic a pàgina sencera, les asquenàsites opten per les il·lustracions situades vora el text. Alhora, algunes fan més èmfasi en la descripció de l'àpat pasqual que les catalanes.

HAGADÀ DE BARCELONA

HAGADÀ DAURADA

HAGADÀ GERMANA

HAGADÀ GRAZIANO

HAGADÀ GERMÀ

HAGADÀ RYLANDS

HAGADÀ MOCATTA

HAGADÀ SASSOON

HAGADÀ DE SARAJEVO

HAGADÀ PRATO

HAGADÀ de MÒDNA-BOLONYA

HAGADÀ KAUFFMAN

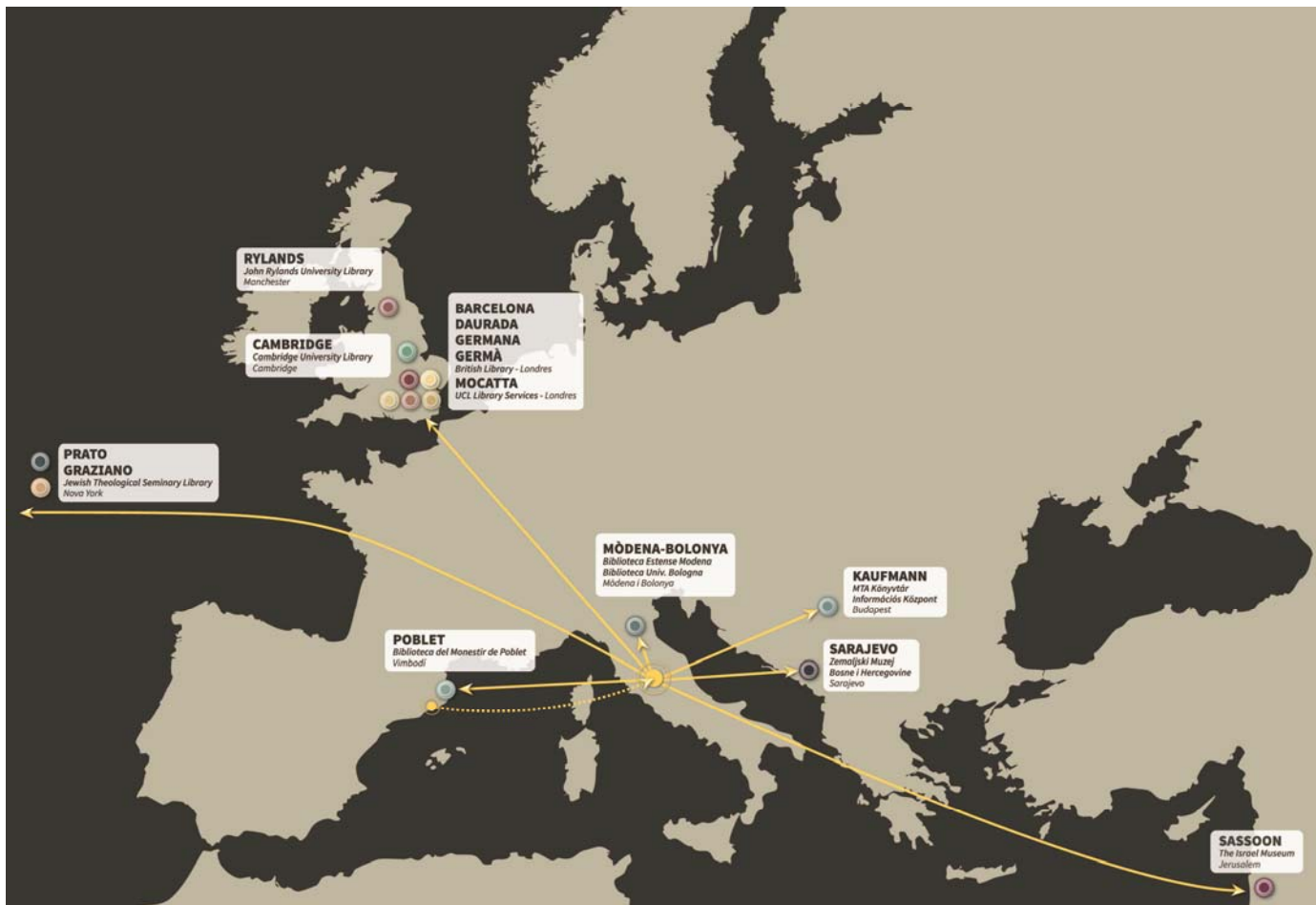

5. LA PERVIVÈNCIA D'UN PATRIMONI CULTURAL

El destí de les hagadàs catalanes

Arran de l'expulsió del 1492, si no abans, algunes famílies jueves s'emportaren les hagadàs que posseïen, així com altres manuscrits que formaven les seves biblioteques privades i que no havien estat destruïts en els atacs del 1391. De tots aquests manuscrits se n'ha conservat una petita part, especialment aquells de més valor artístic, que amb el temps han estat adquirits per col·leccionistes i, posteriorment, per biblioteques i museus. A partir de les anotacions escrites dels diferents propietaris que van heretar o adquirir els còdexs al llarg dels segles, així com de les anotacions dels censors que els revisaven, se'n pot seguir, en part, la traça fins als seus destins actuals.

El mapa de la dispersió

Sembla que la majoria de les hagadès catalanes van anar a parar en un primer moment a Itàlia, i des d'allà algunes van passar a altres indrets. En temps posteriors foren adquirides com a peces de gran valor artístic per col·leccionistes privats i, posteriorment, per museus i biblioteques. L'Hagadà de Poble és l'única que va partir i va retornar, i que avui es conserva a Catalunya.

Les hagadès actualment

L'Hagadà de Pasqua és un text en el qual, a partir d'un nucli inalterable, al llarg dels segles s'han afegit i eliminat poemes litúrgics i pregàries i s'han incorporat il·lustracions, amb una iconografia específica segons la tradició cultural de cada lloc i de cada moment. Se n'han fet nombrosíssimes edicions des de la invenció de la impremta, sobretot a partir del segle XIX, i és avui encara una tradició ben viva. La simbologia messiànica i la idea del retorn a Israel que conté continuen essent pilars del judaisme, i els jueus creients, així com molts de no creients, continuen llegint el text de l'Hagadà cada *séder* per recordar l'èxode d'Egipte.

► PECES I PRESTADORS

Hagadàs originals presents a l'exposició:

- Hagadà de Barcelona, British Library, Londres
- Hagadà de Cambridge, Cambridge University Library, Cambridge
- Hagadà Kaufmann, Hungarian Academy of Sciences, Budapest
- Hagadà de Poblet, Monestir de Poblet, Vimbodí
- Hagadà Rylands, The John Rylands University Library, Manchester
- Hagadà Mòdena - Bolonya, Biblioteca Universitària, Bologna + Biblioteca Estense, Mòdena
- Hagadà Graziano, Jewish Theological Seminary, Nova York
- Hagadà Mocatta, London University College, Londres

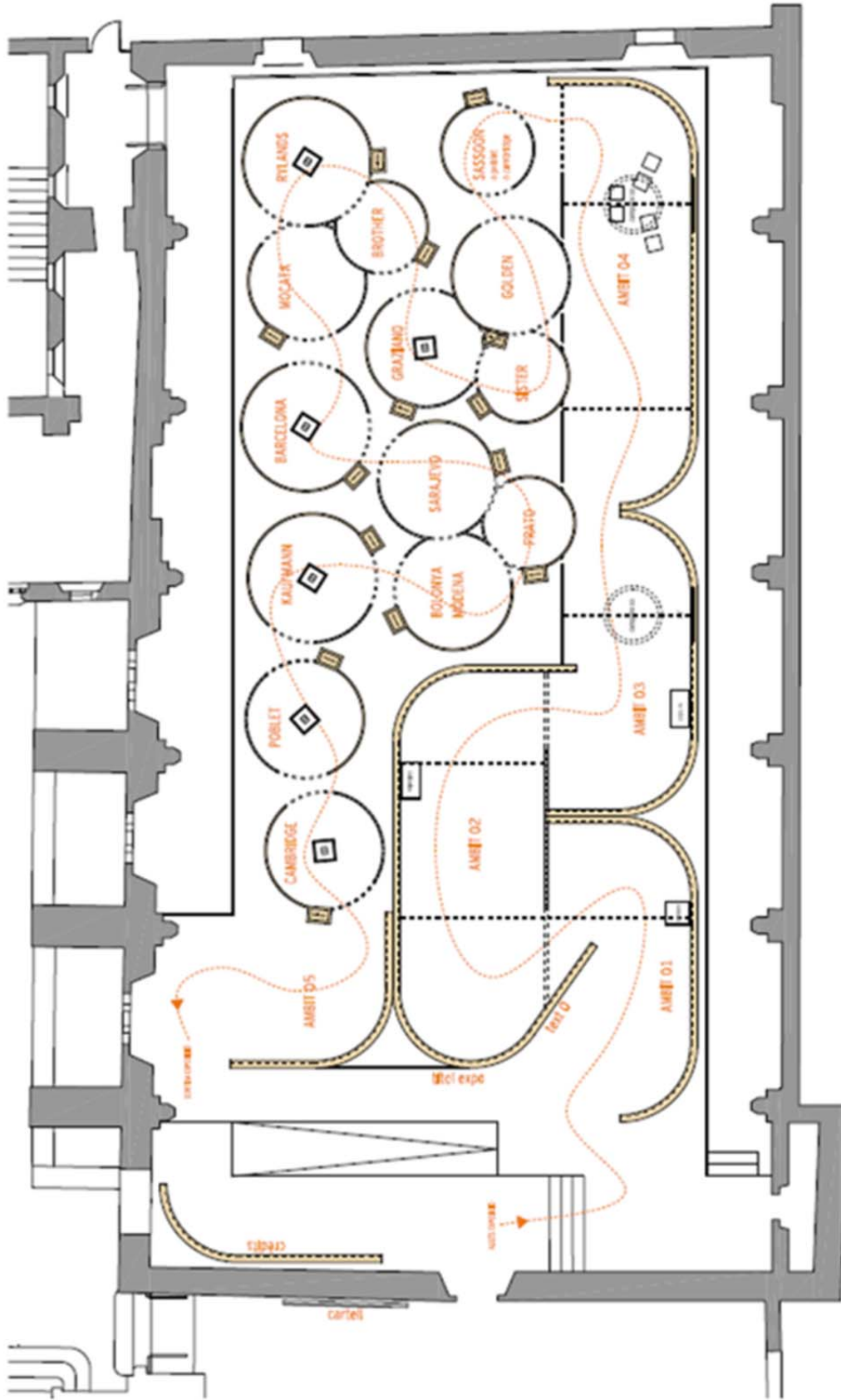
Altres peces originals:

- Maimònides de Copenhague, The Royal Library, Copenhague
- Mahzor Català, National Library of Israel, Jerusalem
- Segell per a marcar pans àzims, Museu de la vida rural, l'Espluga de Francolí
- Sant Esteve amb els Jueus, MNAC

Hagadàs presents en facsímil digital:

Hagadà Daurada, Hagadà Germana, Hagadà Germà, Hagadà de Sarajevo, Hagadà Prato i Hagadà Sassoon

- Juefs
- 00 - text presentatiu
  - 01 - Barcelona i els jueus del s. XIV
  - 02 - L'art medieval d'origen jueu de manuscrits
  - 03 - La Fespa jueva
  - 04 - Les Haggadot catalanes
  - 05 - La penitència d'un patímet cultural

HAGGADOT, Barcelona
L'esclat jueu del gòtic català

PLANTA GENERAL EXPOSICIÓ

ESCALA 1:200

edifici arquitectònic

01

17/01/2014

► FITXA TÈCNICA DE L'EXPOSICIÓ

Títol:	Hagadàs Barcelona. L'esplendor jueva del gòtic català
Inauguració:	25 de març de 2015, a les 19 h. Parlaments, visita a l'exposició i concert de música jueva i cristiana medieval a càrrec de la formació Ardit Ensemble
Dates:	Del 26 de març al 5 de juliol de 2015
Lloc:	Saló del Tinell, MUHBA Plaça del Rei Plaça del Rei s/n. 08002-BARCELONA Tel: 932562100 museuhistoria@bcn.cat
Horari:	De dimarts a dissabte de 10 a 19 h, diumenges de 10 a 20 h Dilluns no festius, tancat
Preu:	Visita a l'exposició: 4,40 € Visita general al museu, amb l'exposició inclosa, 7,00 € Menors de 16 anys gratuït Diumenges a partir de les 15 h, entrada gratuïta Primer diumenge de cada mes, entrada gratuïta

Organització i producció:	MUHBA - Museu d'Història de Barcelona Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona
Direcció del projecte:	Joan Roca i Albert
Coordinació del projecte:	Mònica Blasco i Arasanz
Comissariat:	Ana Bejarano, Josep Lluís Carod-Rovira i Manuel Forcano
Assessorament científic:	Rosa Alcoy, amb la col·laboració d'Alba Barceló
Coordinació de l'exposició:	Iris Garcia Urbano
Disseny museogràfic :	Marta Galí i Brillas i Marta Oristrell i Santamaria
Disseny gràfic:	Enric Garrido i Gabarrón, Marta Galí i Brillas i Marta Oristrell i Santamaria
Producció i muntatge:	Croquis, Grop, Grupo Floria

▶ ALTRES FORMATS

JORNADES

HAGADÀS: HISTÒRIA, NARRATIVA I LLEGAT ARTÍSTIC

En aquestes jornades es parlarà de les hagadàs dins el seu marc històric, dels significats dels rituals, dels episodis bíblics que descriuen i de l'estil i les tècniques pictòriques emprades en les il·lustracions figuratives, entre altres temes.

Hi intervindran: Rosa Alcoy, Alba Barceló, Ana Bejarano, Aleksandra Bunčić, Josep Lluís Carod-Rovira, Marc Michael Epstein, Manuel Forcano, Dalia Ruth Halperin, Katrin Kogman-Appel.

Lloc: MUHBA Plaça del Rei, sala de Martí l'Humà, 24 i 25 de març, de 9 a 19 h., 22,50 € (reduïda 11,35 €). Vegeu el programa específic de les jornades.

CONFERÈNCIA

L'Hagadà de Prato. L'art de la il·luminació dels manuscrits medievals.

A càrrec de Sharon Mintz, conservadora d'art jueu a la biblioteca del Jewish Theological Seminary (JTS).
Dimecres 8 d'abril de 2015, a les 19 h
Sala de Martí l'Humà. Gratuïta, imprescindible reserva prèvia. La conferència serà en anglès.

VISITES

Visites comentades a càrrec dels comissaris de l'exposició: Manuel Forcano, 15 d'abril i 27 de maig;
Ana Bejarano, 5 de maig i 4 de juny
MUHBA Plaça del Rei, de 18 a 19.30 h. 7,35 € (Amics del MUHBA 5,51 €)

Visites comentades de cap de setmana:

Dissabtes 25 d'abril, 9 i 30 de maig, i 13 i 27 de juny, en català
Dissabtes 18 d'abril i 16 de maig, en castellà
Diumenges 26 d'abril i 24 de maig, en anglès
Diumenges 19 d'abril i 10 de maig, en hebreu
MUHBA Plaça del Rei, d'11.30 a 13 h. 7,35 € (Amics del MUHBA 5,51 €)

Visites escolars relacionades amb l'exposició i amb el MUHBA el Call

VISITES COMBINADES I ITINERARI

El llegat cultural dels jueus de Barcelona

Visites pels espais i l'exposició que permeten resseguir les empremtes del llegat cultural jueu de Barcelona: Exposició Hagadàs Barcelona + MUHBA El Call + itinerari pel call
Diumenges 26 d'abril, 31 de maig i 28 de juny
Inici a les 10.15 h al MUHBA Plaça del Rei
Durada: 3 hores
Preu: 8,45 € (Amics del MUHBA 6,33 €). Imprescindible reserva prèvia.

PUBLICACIONS

Hagadàs Barcelona. L'esplendor jueva del gòtic català. Col·lecció MUHBA llibrets de sala núm. 22, 56 pàg. PVP 5 €. Català. En preparació en hebreu, castellà i anglès
Catàleg resumit de l'exposició

Hagadàs Barcelona, el llegat cultural dels jueus de Barcelona (en preparació). Catàleg de l'exposició i ponències de les jornades. Col·lecció MUHBA Pòsits

▶ CRÈDITS

HAGADÀS BARCELONA.

L'esplendor jueva del gòtic català

EXPOSICIÓ

Organització i producció: MUHBA - Museu d'Història de Barcelona, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona

Direcció del projecte: Joan Roca i Albert Carod Rovira
Coordinació del projecte: Mònica Blasco i Arasanz

Comissariat: Ana Bejarano, Josep-Lluís Carod Rovira i Manuel Forcano

Assessorament científic: Rosa Alcoy
Documentació: Alba Barceló i Iris García Urbano

Revisió històrica: Carles Puigferrat

Coordinació de l'exposició: Iris García
Disseny de l'exposició: Marta Galí i Brillas i Marta Oristrell i Santamaria
Disseny gràfic: Enric Garrido i Gabarrón, Marta Galí i Brillas i Marta Oristrell i Santamaria

Producció museogràfica i muntatge: Croquis

Producció i muntatge gràfic: GROU exposicions i museografia SL

Producció vitrines: Grupo Floria i Croquis

Conservació preventiva: Lúcia Font, Anna Lázaro i Carla Puerto, amb la col·laboració de Corebarna

Transport d'originals: SIT Grupo empresarial

Agents d'assegurances: Marsh SA, Willis S&C i Blackwall Green

Entitats asseguradores: Hiscox SA, National Suisse i Lloyd's of London

Audiovisual:

Guió: Mònica Blasco i Iris García Urbano

Producció: Batabat

Recerca musical: Edwin Seroussi

Interactius:

Guió i coordinació: Mònica Blasco i Iris García Urbano

Documentació: Ramon Pujades

Producció: Creueta 119

Revisió lingüística i traduccions: Josep Lluís Carod Rovira, Rosa Chico i Itai Ron

Assessorament en la transcripció de l'hebreu: Pere Casanellas

Programació i activitats: Mònica Blasco i Teresa Macià

Educació: Teresa Macià, Gemma Bonet, Imma Masdevall i Cristina López

Visites i itineraris: Fragment

Comunicació: Àngels Bertran

Promoció: Aurora de la Rosa

Support a la gestió: Eulàlia Cartró

Atenció al públic: Carles Mela i Expertus

Seguretat: Senén Vallès, Punto y Control SA i Grupo 69

Manteniment: Enrique Alonso i Gregorio Aranda

Prestadors de les obres exposades:

Biblioteca del Monestir de Poblet, Biblioteca Estense Universitaria – Su concessione del Ministero dei beni e delle attività culturali e del turismo, Biblioteca Universitaria di Bologna, Det Kongelige Bibliotek, MNAC. Museu Nacional d'Art de Catalunya, MTA Könyvtár és Információs Központ, Museu de la Vida Rural, The British Library, The John Rylands Library - Courtesy of The University of Manchester, The Jewish Theological Seminary Library, The National Library of Israel, The Syndics of Cambridge University Library i University College London Library Services - Special Collections

Agraments: Jai Anguita, Biancastella Antonino, Paul Ayrís, Annalisa Battini, Luca Bellingeri, Aleksandra Bunčić, Carol Burrows, Adnan Busuladzic, Rita de Tata, Emma Denness, Timna Elper, Gillian Furlong, Mark Furness, Dorothy Goldman, Rebecca Ilani, Anna Izquierdo, Anne Jarvis, Roly Keating, Ágnes Kelecsényi, David Kraemer, Rachel Laufer, Dalia Levinsohn, Isabel Lobo, Rachel Misratí, Neus Moyano, Jamie Nathan, Erland Kolding Nielsen, Barbara O'Connor, Ben Outhwaite, Erik Petersen, Jordi Puig, Ramon J. Pujades, Ramon Rosich, Josep Serra i Villalba, Nily Schorr, James S. Snyder, Hanne Karin Sørensen, Lluís Torcal, Oren Weinberg i Havva Zellner

LLIBRET DE SALA

Consell d'Edicions i Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona

President: Sr. Jaume Ciurana i Llevadot

Vocals: Sr. Jordi Martí i Galbis, Sr. Jordi Joly Lena, Sr. Vicente Guallart Furió, Sr. Àngel Miret Serra, Sra. Marta Clari Padrós, Sr. Miquel Guíot Rocamora, Sr. Marc Puig Guàrdia, Sr. Josep Lluís Alay i Rodríguez, Sr. Albert Ortas Serrano, Sr. José Pérez Freijo i Sra. Pilar Roca Viola

Institut de Cultura de Barcelona Consell d'Administració

President: Sr. Jaume Ciurana i Llevadot

Vicepresident: Sr. Gerard Ardanuy i Mata

Vocals: Sra. Francina Vila i Valls, Sr. Guillem Espriu Avedaño, Sra. Ángeles Esteller Ruedas, Sra. Isabel Ribas Seix, Sra. Montserrat Vendrell i Rius, Sr. Josep M. Montaner i Martorell, Sr. Miquel Cabal i Guarro, Sra. Maria del Mar Dierssen i Soto, Sr. Daniel Giralte-Miracle Rodríguez, Sr. Pius Alibek, Sra. Elena Subirà Roca, Sr. Ramon Massaguer i Meléndez i Sra. Arantxa García Terente

Col·lecció MUHBA Llibrets de Sala

Edició: Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura, Museu d'Història de Barcelona

MUHBA, direcció: Joan Roca i Albert

Hagadàs Barcelona. L'esplendor jueva del gòtic català

Autors del text: Ana Bejarano Escanilla, Josep-Lluís Carod Rovira, Manuel Forcano Aparicio i Rosa Alcoy Pedrós

Coordinació editorial: Ramon J. Pujades i Bataller i Iris García Urbano

Disseny i maquetació: Andrea Manenti

Revisió lingüística: Josep-Lluís Carod Rovira i Maite Puig

Assessorament en la transcripció de l'hebreu: Pere Casanellas

Impressió: Gràfiques Ortells

Primera edició: març 2015

© de l'edició: Ajuntament de Barcelona. Institut de Cultura, Museu d'Història de Barcelona
© dels textos: els seus autors
© de les imatges (exposició i llibret de sala): Biblioteca del Monestir de Poblet, Biblioteca Estense Universitaria – Su concessione del Ministero dei beni e delle attività culturali e del turismo, Biblioteca Universitaria di Bologna - Foto Roncaglia, Bibliothèque Nationale de France, Det Kongelige Bibliotek, MNAC. Museu Nacional d'Art de Catalunya, MTA Könyvtár és Információs Központ, MUHBA - Pere Vivas, Museu de la Vida Rural, Museo dell'Opera del Duomo di Siena, Pep Parer, The British Library, The Israel Museum-Ardon Bar-Hama, The John Rylands Library - Courtesy of The University of Manchester, The Jewish Theological Seminary Library, The Morgan Library & Museum, The National Library of Israel, The Syndics of Cambridge University Library, Universitätsbibliothek Leipzig, University College London Library Services, Special Collections i Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine - Almin Zrno

En queda prohibida la reproducció total o parcial sense el permís exprés de l'editor en els termes marcats per la llei.

ISBN: 978-84-9850-676-1

Dipòsit legal: B. 9274-2015

www.bcn.cat/barcelonallibres
www.museuhistoria.bcn.cat

El MUHBA compta amb el suport del Cercle del Museu:

Patrons institucionals

Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, Consell Econòmic i Social de Barcelona, Ateneu Barcelonès, Sport Cultura Barcelona, Associació Consell de Cent - Institut Europeu de la Mediterrània - Fundació Centre Internacional de Música Antiga - Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya - Cambra de Comerç de Barcelona - Fundació Museu Històric-social de La Maquinista Terrestre i Marítima i Macosa

Patrons benefactors

el Periòdic

abertis

Aigües de Barcelona

gasNatural fenosa

REPSOL

Associats

iCuzzini

Amics

Canon

GRUP JULIA

Amb la col·laboració de: **EL מוזיאון תל אביב**
It's not just an airline. It's Israel

▶ PATROCINADORS I COL·LABORADORS

El MUHBA compta amb el suport del Cercle del Museu:

Patrons institucionals

Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, Consell Econòmic i Social de Barcelona, Ateneu Barcelonès, Sport Cultura Barcelona, Associació Consell de Cent - Institut Europeu de la Mediterrània - Fundació Centre Internacional de Música Antiga - Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya - Cambra de Comerç de Barcelona - Fundació Museu Històricsocial de La Maquinista Terrestre i Marítima i Macosa

Patrons benefactors

Associats

Amics

Amb la col·laboració de:

▶ CONTACTE

Aurora de la Rosa
Museu d'Història de Barcelona (MUHBA)
Baixada de la Llibreteria, 7
08002-BARCELONA
Tel: 932562135
Email: arosa@bcn.cat

▶ IMATGES

A través de la plataforma **e-icub** us podeu descarregar el dossier i les imatges:
<http://tinyurl.com/hagada-bcn-exposicio>

